

הרב אברהם אלאשויילי
מח"ס תורה ופירושה – אשל אברהם ועוד

הערות לביאורי רבינו זי"ע להגדה של פסח (לכבוד שבעים שנה להדפסתו)

(א) הל' פסח. הי' הראשונות שנדפסו משו"ע רבנו הזקן (ע"י בניו, שקלאוו, תקע"ג), והן גם הראשונות (ביחד עם הל' ציצית) שנכתבו ונגמרו ע"י רבה"ז עוד "בהיותו יושב בשבת תחמוני" במעזריטש.

בדרך רמז יש לומר: בהקדמה זו שאינה קשורה לכאורה לסדר ההגדה, מרמז רבנו שזו הסיבה שגם הוא עצמו עושה את החיבור הראשון שלו על הלכות סדר הפסח.

(ב) הערה כללית צ"ע להבין את כללי הציונים של רבנו בביאוריו לשו"ע אדה"ז, מתי מצינים ומתי לא. ולע"ע לא זכיתי לעמוד על כך, והי' יאיר עיני.

(ג) שבת הגדול – נקרא כך מפני שנעשה בו נס גדול (תוד"ה ואותו שבת פז, ב. טושו"ע ר"ס תל).

להעיר: 1) אינו מפרט מה הנס הגדול שנעשה בו, 2) מציין לתוסי' וטור אף שהם חלוקים בדבר. 3) מציין לשו"ע אף ששם לא כתוב "נס גדול" אלא "נס" סתם. 4) אינו מציין לשו"ע אדה"ז שמאריך מאד בדבר. וראה הביאור באריכות בענין נס זה בלקו"ש חל"ז ע' 7 ואילך.

(ד) שבת הגדול שחל להיות בערב פסח .. מפטירין וערבה (באה"ט סת"ל סק"א), לפי שבאותה פרשה כתוב הביאו המעשר אל בית האוצר, וערב פסח (של שנה רביעית ושביעית לשמיטה) הוא זמן ביעור מעשרות (שו"ע אדה"ז ס"ס ת"ל עיי"ש).

מציין לעיין ("עיי"ש") בשו"ע אדה"ז סוף סי' תל, בגלל המובא שם בסוגריים: "וואף על פי שיש אומרים שזמן הביעור אינו בערב יום טוב הראשון של פסח אלא בערב יום טוב האחרון של פסח וכן עיקר, כמ"ש ביורה דעה סי' של"א, מכל מקום נתפשט המנהג על פי סברא ראשונה". דהיינו שהעיקר להלכה שזמן הביעור הוא בשביעי של פסח (וכן גם נוהגים), אלא שהמנהג להפטיר "וערבה" בשבת שחל בערב פסח, התפשט "על פי סברא ראשונה" שזמן הביעור היא בערב פסח.

(ה) בשבת הגדול אחר מנחה אומרים עבדים היינו עד לכפר על כל עונותינו, לפי שאז היתה התחלת הגאולה והנסים (שו"ע ס"ס ת"ל).

מציין ל"שו"ע סוף סי' תל", אף שבעיקרו הוא לשון אדה"ז בשילוב לשון הרמ"א. אלא שרבנו השמיט מדברי הרמ"א את המילה "ההגדה" וכתב רק "עבדים היינו" (כבשו"ע אדה"ז).

וראה לקו"ש חל"ז ע' 12 הערה 49 בשוה"ג, שרבנו מציין לעיין בביאורי הגר"א סק"ב. ונראה שרבנו רומז שבזה נדחים דברי הגר"א שלא ניתן לומר "ההגדה" בשבת הגדול, מפני שאמרו חכמים: "לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך", ובהשמטת אדה"ז תיבת "ההגדה" מובן שאין זה בגדר מצות אמירת "הגדה", אלא אמירת "עבדים היינו" בלבד, לזכר הנס שנעשה בו "כהתחלת הגאולה והנסים". דיוק הלשון "התחלת הגאולה והנסים" – ראה לקו"ש שם ע' 10 ואילך.

[ואולי משום כך השמיט אדה"ז מלשון הרמ"א שאומרים עד "לכפר כל עונותינו", שזה בעצם כמעט כל ההגדה, כי סובר שהתקנה אינה לומר דוקא עד שם, אלא העיקר הוא לומר רק התחלת ההגדה שהיא "עבדים היינו", כזכרון להתחלת הגאולה והנסים, אלא שבפועל נהגו לומר עד "לכפר על כל עונותינו", כדי לא להפסיק באמצע. ועצ"ע].

(ו) ומנהג ישראל תורה היא (שו"ע אדה"ז סו"ס תל"ב).

רבנו כתב בלשון השגור, אך הלשון המדויק בשו"ע אדה"ז הוא "ומנהגן של ישראל תורה היא", ובלשון זה מובא בשו"ע אדה"ז בעוד שני מקומות (סי' קפ ס"ו. סי' תנב ס"ד).

(ז) ויעמיד מבני ביתו אצלו לשמוע הברכה שיבדקו איש במקומו.

בביאורי ההגדה הרבי אינו מעיר כאן כלום, אך באגרות קודש חט"ו ע' קנו מתייחס רבנו לקטע זה בסידור, וז"ל:

"בדיוקו בל' אדה"ז (בענין בדיקת חמץ) בסידורו: ויעמיד מב"ב כו' - מבלי תנאי (וראה לשונו בשו"ע סתל"ב ס"ח).

את"ל שהדיוק בסידור נכון הוא (ולא שהועתק הלי' משו"ע. ולא נחית בסי' להעתיק פרטי דינים):

י"ל הטעם דס"ל דמצוה לזכות את ב"ב ג"כ במצוה זו, שהרי בבדיקתם מצוה עושים (ראה שו"ע שם סוס"ט), אף שאין החיוב עליהם. ז.א. שלא רק א"ע, כ"א גם אחרים מצוה לזכות גם בקיום מצוה שאינה חובת גברא.

ועוד קמ"ל שכיון שגם הוא בעצמו יבדוק קצת - אין בזה הענין דמצוה בו יותר מבשלוחו (ודלא כמשמעות הלי' בשו"ע שלו). ויש ללמוד מזה לכמה ענינים, וטובא אשמעינן. ואכ"מ."

הביאור בזה באריכות – ראה בשולחן המלך, ואכ"מ.

(ח) ויזהרו לבדוק תחלה בחדר הסמוך למקום ששמעו הברכה. לפי שהליכה מבית לבית חשובה הפסק בין הברכה לתחלת עשיית המצוה (שו"ע אדה"ז סתל"ב ס"ח).

מביא הטעם המובא בשו"ע אדה"ז "שהליכה מבית לבית חשובה הפסק", וצ"ע שכן אדה"ז כאן מדבר לענין ללכת "מחדר לחדר" שגם זה נקרא הפסק, ואילו בשולחנו מדבר "מבית לבית", שזה נקרא הפסק, משא"כ מחדר לחדר, וכמו שמציין בסי' תלב שם: "כמו שנתבאר בסימן ח"י, ובסימן ח סכ"ב ובקו"א סק"ה כותב במפורש שרק מבית לבית חשוב הפסק, אך לא מחדר לחדר. אלא שבסי' ח אינו מדבר על הפסק בין ברכה למצוה, אלא בין ברכה על טלית קטן ולבישתו בחדר אחד לבין לבישת טלית גדול בחדר אחר. וראה סי' קסז ס"ט שבין ברכה לאכילה יש ליזהר לכתחילה שלא לילך מחדר לחדר, שכן ההליכה עצמה הו הפסק. ועצ"ע.

(ט) ודלא ידענא לי'. כי החמץ שמצניע למחר אינו מבטל (ב"ח סתל"ד).

כלומר, הוספת תיבות "ודלא ידענא ליה" (שאינה נמצאת בנוסח שו"ע"ר סי' תלד ס"ז) באה למעט החמץ הידוע לו שמצניעו בשביל לאכול מחר, שאותו הוא אינו מבטל.

ואולי יש להוסיף ש"ולא ידענא ליה" בא למעט גם את החמץ הנמכר, שאותו הוא לא מבטל, אלא אותו הוא מוכר לגוי, והוא ע"פ דברי רבנו הזקן בסדר מכירת חמץ ש"חמץ הנמכר אינו בכלל ביטול והפקר, מאחר שדעתו עליו לחזור ולזכות בו אחר הפסח".

(י) בדיקת חמץ. אדמו"ר הזקן הלך למעזריטש בפעם הראשונה בשנת תקכ"ד ושהה שם (בפעם ההיא) עד לפני חה"פ תקכ"ה.

וכ"ה בשיחת אחרון של פסח תרח"ץ, אך בלוח היום יום י"א אב וכ"ב חשוון כתב רבנו שאדה"ז חזר לאחרי חג הפסח. ויותר מסתבר שיש לתקן על פי זה בלוח היום יום, שכן

כאן מפורש שאדה"ז בדק חמץ בביתו, ואמר אז את האימרה החסידית על "אור לארבעה עשר בודקין את החמץ".

ועוד יש להעיר, בספר השיחות תרח"ץ הנ"ל מובא ששנת תקכ"ה היתה שנה מעוברת, ואמר אדה"ז שאחרי עיבור באה לידה. אך ברור שזהו טעות המעתיקים שכן תקכ"ה היתה שנה פשוטה, ובטח הכוונה ששנת תקכ"ד היתה שנה מעוברת, ושאדה"ז חזר בשנת תקכ"ה אחרי שנה מעוברת (ששה שם בסוף אותה שנה) אמר: אחרי עיבור באה לידה. ולהעיר שרבנו לא העתיק אימרה זו ב"היום יום".

יא) יש שכתבו דלוקחים ביצה משום שעושים זכר לאבילות דחורבן ביהמ"ק. וצע"ק דמוכח במשנה ובירושלמי דגם בזמן בהמ"ק היו לוקחים שני תבשילין ואז לא עשו זכר לאבילות. וא"כ נצטרך לומר אשר מאות שנים לקחו מין אחר לזכר החגיגה ואחר החורבן שינו מנהג זה.

אך ברמב"ם (הל' חמץ ומצה פ"ח ה"א) מפורש: "ובזמן הזה מביאין על השלחן שני מיני בשר אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה". וכן מפורש בשו"ע אדה"ז סי' תעג ס"כ: "ועכשיו שחרב בית המקדש תיקנו חכמים שיהיו על השולחן בשעת אמירת ההגדה שני מיני תבשילין, אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה".

יב) הזרוע. נוהגין לקחת חלק מצואר עוף. כן מדקדקין שלא לאכול הזרוע אח"כ - כל זה הרחקה שלא יהא כל דמיון לקרבן פסח.

באגרות קודש ח"ב ע' קכט הרבי מבהיר את הדברים:

"מה שכתבתי שנמנעים מלאכול הזרוע - הבאתי בזה, כמו בשאר המנהגים, מנהג בית הרב היינו כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א. והוא גם פירש לי הטעם שהוא כדי שלא יהא כל דמיון לק"פ (וצריכין להרחקה שלזכרו הוא בא).

ויש להמתיק מה שהוראה זו שלא נדמהו לק"פ היא דוקא ע"י העדר אכילה - כי שונה פסח מכל הקרבנות במה שהאכילה בו היא עיקר ולא רק פרט משאר הפרטים כמו בשאר הקרבנות, וכמרו"ל פסחים עו, ב: שלא בא מתחילתו אלא לאכילה. ובפירש"י שם: כשנצטווה עיקר פסח לאכילה נצטווה. ולכן כשמדקדקין שלא לאוכלו הרי שוללן ענין העיקרי שבק"פ (מה שאין זה בהוראה ע"י שיאכלוהו לאחר זמנו שכתב במכ"י).

יג) ורחץ. תיבה זו בתוספות וא"ו - למען שיהיו כל התיבות שבסימן זה בני שתי תנועות.

ועפ"ז מובן גם מה שהסימן הוא "מוציא" ולא "המוציא" כנוסח הברכה, כדי שיהיו שתי תנועות בלבד ולא יותר. גם יש לומר בטעם הסימן "מוציא" ולא "המוציא", ע"פ המבואר בשו"ע"ר סי' קסז ס"ה, שבעצם "היה ראוי יותר לומר מוציא לחם, שהוא לשון מבורר על העבר .. אעפ"כ מברכין המוציא, כדי שלא לערב האותיות שהם מ"ם של העולם ומ"ם של מוציא, שאם לא יתנו ריוח ביניהם תבלע אחת מהן".

יד) ותקנום כנגד ד' לשונות של גאולה: והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי (שמות ו, ו-ז).

בשו"ע אדה"ז סי' תעב ס"ד שינה את סדר לשונות הגאולה: "והוצאתי וגאלתי ולקחתי והצלתי". ובטעם שינוי זה – ראה באריכות לקו"ש ח"א ע' 14 ואילך. ותמצית הדברים היא שאדה"ז נקט הסדר לפי תוכן סדר הכוסות ששותים בליל הפסח, יעוי"ש.

טו) בשבת באהבה מקרא קדש. כי מקרא קדש דשבת קבלו ישראל באהבה, במרה, אבל של יו"ט הי' ע"י שכפה עליהם הר כגיגית בסיני (לבוש ס' תפ"ז מטה משה א"ר).

באגרות קודש ח"ב ע' קכט רבנו מבאר הדברים :

"מה שהעיר שא"כ יתחלף פי' התיבות **מקרא קדש** בחול מבשבת, הנה אין כאן חילוף אלא **הוספה**, שכשחל בשבת קאי **מקרא קדש** הן על "חג פלוני" הן על "יום השבת הזה" משא"כ בחול. אלא שתיבת **באהבה** לצדדין קתני דלא קאי אלא אשבת. ואין כאן תימה כי עד"ז הוא גם לקמן שאומר: **באהבה וברצון** וקאי רק אשבת ולא איו"ט, ואח"כ: **בשמחה ובששון** וקאי איו"ט ולא אשבת.

ומה שהקשה דשבת נקי' קדש ולא מקרא קדש וכמ"ש בלקו"ת ד"ה להבין מ"ש בהגדה - הנה מקרא מפורש הוא דגם שבת נקי' מק"ק, וכמ"ש (ויקרא כג, ג) וביום השביעי שבת שבתון **מקרא קדש**. וכמ"ש רבנו הזקן בשולחנו (חאו"ח ר"ס רמ"ב) שהשבת הוא בכלל מקראי קדש.

והנה שלא יקשה אלקו"ת הנ"ל ממקרא זה, אפשר הי' לתרץ דשם כונתו בעיקר הוא דיו"ט לא אקרי קדש, משא"כ בשבת הרי בכלל מאתים (שנקרא קדש) מנה (- מקרא קדש). אבל בזח"ג (צה, א. הובא בסידור שער המועדים) אי אפ"ל כן, כי כתב: בגיני כך שבת כו' ואקרי קדש **ולא** מקרא קדש.

ואולי אפ"ל דהנה מקרא קדש כמה פי' בו: קבוץ להקרבת קרבנות מוסף, איסור עשיית מלאכה, כסות נקי' ואכו"ש, דזמין קדש. ומ"ש בזהר ולא מקרא קדש אין כונתו שבכתוב לא נקי' מק"ק, אלא שמפרש הדבר שלענין זמין קדש אין השבת נקרא מק"ק. - ועד"ז נמצא במ"מ בשו"ע אדה"ז שם לענין חוה"מ. ועדיין צ"ע."

טז) לזמן הזה. הלמד בחירק וכ"ה בסי' של"ה. רש"ל מט"מ מג"א ר"ס תרע"ו.

באגרות קודש ח"ט ע' צג מבאר הרבי :

"במ"ש אודות אמירת לזמן בחיריק, הנה כן נוהגים כל אנ"ש, וכמדומה **ברור** שכן שמעתי אומר כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע .. ומה שמקשים מכללי הדקדוק וכותבם ג"כ במכתבו, הנה בד"א שצריך להיות בפת"ח כשמקצר הה"א הידיעה, אבל אם תיבת זמן היא מלכתחילה בלא ה"א הידיעה, הרי הלמ"ד יכול להיות בחיריק גם ע"פ דקדוק, אלא שבכ"ז, הנני מחפש מקור על זה אף שלע"ע לא מצאתיו."

יז) שותה הכוס. כולו (ב"ח סתע"ב) ובבת אחת (מ"א שם).

רבנו חיבר כאן שתי דעות שונות לחומרא, הב"ח כתב לשתות לכתחילה "כל הכוס", המ"א (סקי"א) כתב "ולכתחלה ישתה רוב רביעית בבת אחת", כי לדעתו די בשותיית רוב רביעית. אך כיון שלכתחילה יש להחמיר לשתות כל הכוס כהב"ח, אזי יש גם להחמיר שאת כל הכוס יש לשתות בבת אחת. וכן כתב המחצית השקל שם.

יח) יכוין להוציא גם המרור. ומכוון להוציא גם המרור של כורד.

בטעם שהצריך רבנו לכוין לפטור גם את המרור של הכורד, אף שהוא נאכל ביחד עם המצה, ובאופן זה ברכת המוציא פוטרת את הפרי שאוכל עם הפת, כמבואר בשו"ע ר"ס סי' קעז ס"ג, יש לומר משום ששם הטעם הוא שאז הפירות "נעשו טפילה לפת", ולכן ברכת המוציא פוטרתן, ואילו כאן המרור לא נעשה טפל למצה, כי המרור הוא מצוה בפני

עצמו והמצה מצוה בפני עצמה, ואין ברכת "המוציא" פוטרתן (לדעה אחת), ולכן צריך לכוין לפטור בברכת "האדמה" גם את המרור שבכורך.

יט) והקטן מניח בין הב' מצות - כי עלי' אומרים ההגדה כנ"ל.

מבאר הטעם למה צריך להחזיר המצה הפרוסה לקערה, ולא למה מניח אותה בין ב' השלימות, וכמו שביאר לעיל (בד"ה יחץ) שאמירת ההגדה צריכה להיות על מצה פרוסה, שהיא "לחם עני", שבה יוצאים י"ח אכילה מצה. ראה בכל זה בשוע"ר ס"י תעג סל"ו.

כ) לשנה הבאה כו' הבאה. אאמו"ר אמר הראשון - מלעיל, השני - מלרע (שיחות תרצ"א).

באגרות קודש ח"י"א ע' קעד מבאר הרבי :

"מה שכ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) ני"ע הי' אומר השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, הבאה, מלעיל, היינו לשון עבר. ושואל איך יפרשו זה. הנה אף שלא שמעתי בפירוש, נראה לי לומר שפירושו כפשוטו, שזה תקופה שכבר התחילה, בשנת פסח זה עצמה, ולשנה הבאה מלרע - בני חורין, היינו בעתיד.

ולהוסיף בהבנת הדברים ובפרט ברוחניותם: כי לשנה הבאה בארעא דישראל תלוי רק בהאדם עצמו, שבחירה חפשית לו בפרט ברוחניות הדברים, אשר ארץ ישראל הוא שנמצא בהשגחה תמידית מה' אלקינו מראשית שנה עד אחרית שנה, תמידית ומיוחדת שזה תלוי באם אין הולכים בקרי כ"א בחקתי תלכו. ולכן כשאומר ומחליט לשנה הבאה בארעא דישראל - בידו להעשות כך על אתר וגם שעה אחת קודם, ומשא"כ להעשות בני חורין היינו להשתחרר משעבודים, הרי, כמו בדין הנגלה צריך לשטר שיחרור או לעניינים מעין זה, וברוחניות ה"ז כמה שנאמר שרק הקב"ה שוחטו ליצה"ר, שאז נעשים בני חורין, וכדו"ל אל תקרי חרות אלא חירות".

כא) מטבילין, מצה, מרור, מסובין .. מתאים לסדרם בליל זה: טיבול (עכ"פ הראשון שהוא אינו אלא להתמי' את התינוקות). מצה, מרור.

כלומר, באמרו שהלילה הזה מטבילין שתי פעמים, אף שהפעם השניה הכוונה לטיבול המרור בחרוסת (הבאה אחרי אכילת מצה), הרי הטיבול "הראשון .. אינו אלא להתמיה התינוקות", ולכן מתחיל מיד לשאול במה שהתמיה אותו.

ומה שכתב "עכ"פ הראשון", העירני חכם אחד: כי לפי הרמב"ם גם הטיבול השני הוא לפני אכילת מצה, שכן הוא מצריך לטבול מצה בחרוסת. וכמו כן לפי הלל הטיבול השני הוא גם כן לפני אכילת מצה ומרור בכורך, שכן טיבול המרור של הכורך נעשה לפני אכילתן.

כב) וקושית מסובין אינה בכלל הנ"ל, כי נתוספה זמן רב אחרי קושיות הראשונות, היינו כשחדלו מלאכול בהסיבה כל השנה. ולכן לא נזכרה במשנה וגמרא (הגר"א. ופירושו צע"ג, כי ברמב"ם הל' חו"מ פ"ח ה"ב הביא קושית מסובין וגם קושית כולו צלי, הרי דהיו שואלים מסובין גם בזמן ביהמ"ק), ולכן באה ג"כ בסוף כל הקושיות לכל הדעות.

יש להעיר על דבר פלא: אף שנשאר ב"צע"ג" על דברי הגר"א, מקבלו רבנו כפירוש מקובל בטעם שקושיית "מסובין" באה בסוף. שהרי לא הביא פירוש אחר ליישב שאלה זו.

ומכאן יש ללמוד ש"צע"ג", אף שהיא קושיה עצומה, אין היא דוחה את הפירוש לגמרי (ולדידנו אף שהפירוש הוא מהגר"א!).

ולהעיר שעד"ז ביאר גם הצפנת פענח בהלי' חמץ ומצה פ"ח ה"ב. אלא שלפני כן כתב ביאור אחר, מפני שבגמרא (פסחים קח, א) נחלקו אם שתי כוסות ראשונים צריכים הסיבה. אך רבנו לא הביאו כנראה משום שלהלכה הרי נפסק שמסובים גם בשני כוסות ראשונים.

כג) אינו שואל על החיוב לשתות ד' כוסות - כי הוא מדרבנן לגמרי ואין בו דבר מן התורה, משא"כ הסיבה שחיובה במצה, ומטבילין - שטיבול השני הוא במרור (מהר"ל).

"להעיר בחפזי במ"ש בהערותיו שם שלכן אין שואלין על הד' כוסות כי עדיין לא שתו אותם, משא"כ שאר הקושיות .. ולפענ"ד אאפ"ל כן, כי גם הפסח מצה מצוה ומרור אכלו רק אחר שאילת הקושיות דמטבילין וצלי" (אג"ק ח"ב ע' שכה).

כד) ומחזירין הקערה ומגלין מקצת הפת. כי הגדה צ"ל על המצות, לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה (פסחים קטו, ב).

משמע על כל ג' המצות, ואילו לעיל ד"ה יחץ כתב שההגדה צריכה להאמר על "לחם עני", היינו על על המצה האמצעית הפרוסה, שבה יוצאים י"ח אכילת מצה.

ויש לומר, שכאן כותב רק הטעם שצריך לגלות המצות, ועל כך כתב באופן כללי שזהו מטעם "לחם עוני", שעונין עליו דברים הרבה", אך לעיל כתב הטעם שמחזירין לקערה את הפרוסה, כי אמירת ההגדה למעשה היא על הפרוסה "לחם עני".

כלומר "לחם עוני" מלמדנו שההגדה צריכה להאמר על המצות בכלל, ו"לחם עני" מלמדנו שאותה אמירה צריכה להיות דוקא על מצה פרוסה. ולפי זה מה שמגלין מקצת הפת, זה כולל גם (ובעיקר) את המצה הפרוסה.

כה) ואף שמצוה מן התורה להזכיר יצי"מ בכל יום ביום ובליילה (ברכות יב, ב. רמב"ם הלי' ק"ש פ"א ה"ג. שו"ע רבינו או"ח ר"ס ס"ז ועוד), יש לחלק ביניהם, וגם מדאורייתא.

רבנו מביא ששה חילוקים בביאורו, ובמקום אחר (לקו"ש חכ"א ע' 70) כתב חילוק נוסף: בכל ימות השנה מספיק להזכיר יציאת מצרים, היציאה משעבוד מצרים, ואילו בליל פסח המצוה היא גם "לספר בניסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים", כלשון הרמב"ם בהלי' חמץ ומצה רפ"ז. וכ"ה לשון אדה"ז בסי' תפא ס"א.

כו) להביא הלילות - בגליון כתב יד מינכען של הש"ס הגירסא "כל להביא הלילות". ובשום מ"א לא מצאתי לע"ע "כל ימי חייד להביא הלילות".

ולהעיר שכ"ה בשו"ע אדה"ז סי' סז ס"א: "כל ימי חייד להביא הלילות".

כז) וחכ"א וחולקין על בן זומא וס"ל דאין מזכירין יצי"מ בלילות. ויש מפרשים דחכמים מוסיפים על ב"ז, ולכ"ע מזכירין יצי"מ בלילות (זבח פסח, של"ה, צל"ח ועוד). ולכאורה גם לפירוש זה מחולקים הם, דלבן זומא הם ב' חיובים: אחד ביום ואחד בלילה, וכמו ק"ש. אבל לחכמים הוא חיוב אחד שזמנו ביום ובלילה. ואכ"מ.

ולהעיר שלדעת רבנו הזקן בשלחנו (סי' סז) שמביא הדרשה כדעת בן זומא, החיוב הוא אחד, ביום ובלילה, שמשום כך גם נשים חייבות בו, כי זו מ"ע שאין הזמ"ג, כמבואר בסי' ע ס"א.

כח) יכסה את הפת כו'. בסי' תורה אור .. העתיק הגהת הצ"צ על זה: ויאחזנו בידו עד שיחתום גאל ישראל. - מזה מוכח אשר התיבות ואוחזו כו' גאלנו לא היו בסידורו.

ביאור הדברים: בסידור תורה אור מובא "יכסה הפת ויגביה את הכוס ואוחזו בידו עד סיום ברכת אשר גאלנו". ולכאורה מובן מזה שהיא הוראת אדה"ז ככל שאר ההוראות. אך מזה שהצ"צ הגיה בסידור וכתב "ויאחזנו בידו עד שיחתום גאל ישראל", מובן שלשון זה לא היה בסידור. ואכן בסידור אדה"ז דפוס קאפוסט שהתפרסם לאחרונה לא מובא לשון זה, אלא רק "יכסה את הפת ויגביה הכוס ויאמר" [וכנראה הוספה הנ"ל היא הוספה מאוחרת ע"פ הגהת הצ"צ].

כט) מנהג בית הרב (למרות מ"ש בהגהות אדמו"ר נ"ע שבסי' תורה אור ע' רלג) להגבי' הכוס ואוחזו עד שמסיים ונאמר לפניו הללו"י .. ומעמידו על השולחן וחוזר ומגבי' לברכת אשר גאלנו.

בהגהות אדמו"ר הרש"ב על סידור תורה אור כתב, שאביו (אדמו"ר מהר"ש) "היה מגביה בידו את הכוס מן השולחן ואומר לפיכך והיה אוחזו בידו עד ונאמר לפניו הללויה ומעמידו, ולברכת בפה"ג היה נוטלו על ידו ובירך כו".

ומעיר רבנו שמנהג בית הרב כלומר (הרבי הרי"צ) לא היה כן, אלא היה מגביה הכוס שוב לברכת "אשר גאלנו". ולפי זה החידוש הוא רק בזמן הגבהת הכוס בפעם הב', ואם כן לא מובן מה פשר הדגשת התיבות בלשון רבנו "ונאמר לפניו הללויה", שהרי בפרט זה לא נהג אחרת מהמובא בהגהת אדמו"ר הרש"ב.

ל) ונוטל הכוס בידו. תיבות אלו הם טה"ד (שעה"כ).

זה לשון שער הכולל "ומה שבאיזה סידורים הוסיפו קודם ברכת היין: ונוטל הכוס בידו ומברך, הוא טעות הדפוס". והטעם, כיון שבסידור רבנו לא נזכר לאחר הגבהת הכוס ב"לפיכך" שמניח הכוס, ואם כן בפשטות כוונתו שמגביה עד ברכת "גאל ישראל", וממילא בברכת הגפן הכוס כבר בידו.

אך בסידור אדה"ז דפוס קאפוסט תיבות אלו כן מופיעות, ולפי זה צריך לדחוק ולומר שגם שם הוא טעות הדפוס. וצ"ע.

לא) ואין מברכין שהחיינו על מצות מצה, כי די לו בברכתו והגיענו הלילה הזה לאכול בו מצה ומרור. אי נמי כבר אמרו בקידוש (אבודרהם. ברכ"י סתע"ג). וטעם השני צע"ג, דא"כ צריך הי' לכוון בשהחיינו דקדוש גם על מצה, וע"ד שהחיינו דקריאת מגלה שצריך לכוון על משלוח מנות והסעודה, וכמש"כ השל"ה ומג"א ר"ס תרצ"ב.

במקום אחר ביאר רבנו את דבריו (אג"ק חט"ו ע' מ): "מה שצע"ג לפענ"ד .. בטעם הב' דאבודרהם - הוא לא שלא יצא (שע"ז העיר מבדיקת חמץ דיוצא בשהחיינו שלאח"ז. ועדיפה הול"ל מברכת המצות בסוכה (או"ח סו"ס תרל"ט [אוצ"ל: סי' תרמא]), אלא - שצריך לכוון, וזה הרי לא שייך בבדק"ח וסוכה - דאין מקום לכוונה על מאי דהוי כבר (וגם א"א לברך על הטפל)".

לב) מצה. גם בזמה"ז דאורייתא (פסחים קד, א). הן אנשים הן נשים (שם מג, ב). וחידוש הכתוב בלילי פסח, אף שגם בשאר יו"ט חייב לאכול פת, שאינו יוצא במצה עשירה (ר"ן פ' הישן). וי"א שחיוב פת ביו"ט אינו אלא מדברי סופרים - (שו"ע רבינו שתק"ט ס"ה. וראה רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הט"ז. - וצע"ק ממ"ש רבינו בסי' רמ"ב ס"א במוסגר. ודעת ר"י, ברא"ש ברכות שם סכ"ג, משמע שהוא מה"ת - ראה שם במיו"ט - משום שמחה. אבל אין שמחה בליל יו"ט הראשון מה"ת - שאג"א סי' סח באריכות - וא"כ גם לדבריו לא הוי אז אלא מד"ס. מלבד ליל א' דחה"ס) - לבד ליל א' דחה"ס דילפינן ממצה דחה"פ.

על אף הקביעה כאן שאין שמחה בליל יו"ט הראשון מן התורה, הנה בשיחת שמחת בית השואבה תשכ"ד הרבי האריך לבאר שלדעת אדה"ז יש שמחה גם בליל יו"ט, ומדייק כן מלשונו בסי' תקכ"ט "שכל שבעת ימי הפסח .. חייב להיות שמח וטוב לב .. ושמחה זו

היא מצות עשה מן התורה". מלשון "שכל שבעת", משמע שזה כולל גם הלילות, כי אם לא כן אין זה "כל שבעת". ואם כן יש חיוב מן התורה לאכול פת בליל יו"ט מצד שמחה.

לג) ולא יבצע מהן. כדי שתהא ברכה על השלימה.

כלומר, כדי שברכת על אכילת מצה תהיה על השלימה לחוש לדעה האומרת ש"על אכילת מצה" היא על השלימה, כמובא לעיל, וכ"ה בשוע"ר סי' תעה ס"ה. אך צריך להבין מה מוסיף אדה"ז בהמשך שוב: "טרם ישברס", הרי כבר הזהיר ש"לא יבצע מהן". ורבנו לא נעמד על זה.

לד) ויאכלם. ואינו טובל במלח מפני חיוב מצוה שלא יהא תערובות טעם אחר כלל (מהרי"ל. שו"ע רבינו סתע"ה ס"י) - וכן הוא מנהג בית הרב (וצ"ע שהרי כתב הש"ה שע"פ כתהאריז"ל יטבול במלח.

כבר העירו שלא מצאו כן בשל"ה, ואכן בכמה הגדות (פרי לצדיק, צלותא דאברהם, ליקוטי שושנים ועוד) מובא בלשון המשתמע שכן כתוב בשל"ה בשם האר"י, וז"ל: "כתב השל"ה .. יאחז בשלימה ובפרוסה .. ויאכל מכל אחד כזית, וע"פ כתבי האריז"ל יטבול במלח". מצד אחד ניתן להבין שזה מובא בשל"ה, אך משלא נמצא כן בשל"ה (ועדיין יש לבדוק בדפוסים ישנים), צריך לומר שזה ענין בפני עצמו שעל פי כתבי האר"י (בכלל), יש מצוה לטבול לחם במלח בכל יום, ולכן גם את המצה יש לטבול, וכן יש לפרש המובא בבאר היטב סיק תעה סק"ב, והכוונה לשער המצות פי עקב צו, ג.

לה) ויברך. צ"ע מפני מה לא העתיק מ"ש בשו"ע שלו (תע"ה ס"ח) - וכן מנהגנו - שצריך לכוון לפטור בברכה זו גם מרור שבכורך.

יש להעיר שבשו"ע שלו אדה"ז לא מצריך לכוין אלא רק שלא ישיח ביניהם, כי הברכה עולה (ממילא) גם על הכורך.

ולעצם הצ"ע יעויין במ"ש בהעו"ב של שנה שעברה גליון א'פו.

[ונקודת הענין, לדעת אדה"ז בסידורו: "אין ברכת המרור פוטרת את ברכת המרור שבכורך, ממה נפשך, אם הלכה חכמים (שלא צריך כורך), הרי אינה צריכה לפטור, ואם הלכה כהלל (שרק בכורך יוצאים), אינה יכולה לפטור, וממילא אין טעם לכוין בברכת המרור לפטור את המרור שבכורך, כי בלאו הכי אינו מועיל. משא"כ בברכת המצה, שגם לדעת הלל יש מצוה באכילת מצה בפני עצמה, הרי הברכה מועילה גם לכורך].

לו) ויטבול בחרוסת - רק החזרת ולא המצה.

ומשמע שאין צריך לנער החרוסת לאחר הטיבול, וכן כתב מהר"י מולין הביאו הב"י, וצ"ע הטעם. וראה פמ"ג א"א סק"ז.